

LATVIJAS BANKAS PĀRSKATS PAR NELIELA APJOMA MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU SABIEDRĪBAS IZMAKSĀM LATVIJĀ 2014. GADĀ

SATURS

KOPSAVILKUMS	3
IEVADS	5
1. MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻI	7
2. MAKSĀJUMI AR SKAIDRO NAUDU	8
2.1. Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar skaidro naudu veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas	9
2.2. Uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas	11
2.3. Kopējās ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas	12
3. MAKSĀJUMI AR KARTI	13
3.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kartēm veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas	14
3.2. Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas	16
3.3. Kopējās ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas	18
4. KREDĪTA PĀRVEDUMI	18
4.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu nodrošināšanas izmaksas	19
4.2. Uzņēmumu kredīta pārvedumu apkalpošanas izmaksas	21
4.3. Kopējās kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas	21
5. KOPĒJĀS MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU SABIEDRĪBAS IZMAKSAS	22
6. SALĪDZINĀJUMS AR 2009. GADA INFORMĀCIJU	24

Skaitļu noapaļošanas rezultātā komponentu summa var atšķirties no kopsummas.

-- attiecīgajā periodā nav izmaksu.

0 – rādītājs mazāks par 0.1, bet lielāks par 0 vai rādītāja aprēķina rezultāts ir 0.

KOPSAVILKUMS

Šā pārskata mērķis ir apzināt, cik lielas izmaksas nepieciešamas tirgotājiem, pakalpojumu sniedzējiem un finanšu institūcijām, lai Latvijas sabiedrībai – fiziskajām un juridiskajām personām – būtu iespēja veikt maksājumus, norēķinoties par precēm un pakalpojumiem Latvijā. Šādas izmaksas sauc par maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (*social costs*), un tās ietver visu nepieciešamo resursu izmaksas, bet neietver samaksu citiem maksājuma veikšanā iesaistītajiem starpniekiem. Datus par 2014. gadā fizisko un juridisko personu visplašāk izmantotajiem maksājumu veidiem – maksājumiem skaidrajā naudā, maksājumiem ar karti un kredīta pārvedumiem – Latvijas Banka apkopojusi, izmantojot kredītiestāžu, mazumtirgotāju un pakalpojuma sniedzēju (tālāk tekstā – uzņēmumi), starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru un Latvijas Bankas sniegto informāciju. Latvijas Banka nav apkopojusi datus par privātpersonu izmantotajiem resursiem (laiku un izmaksām) maksājumu veikšanai, kā arī datus par maksājumiem ārpus mazumtirdzniecības sektora un norēķinos ar valsts iestādēm.

2014. gadā visu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas Latvijā bija 206.3 milj. eiro jeb 0.86% no iekšzemes kopprodukta (tālāk tekstā – IKP). No tām kredītiestāžu sistēmas (kredītiestāžu un Latvijas Bankas) un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru izmaksas bija 111.0 milj. eiro, bet uzņēmumu sabiedrības izmaksas – 95.3 milj. eiro.

No kopējām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām aptuveni puse (103.0 milj. eiro) bija izmaksas skaidrās naudas maksājumu veikšanai. Pārējās bija bezskaidrās naudas maksājumu izmaksas – karšu maksājumu izmaksas (54.1 milj. eiro) un kredīta pārvedumu izmaksas (49.2 milj. eiro).

Salīdzinājumā ar 2009. gadu kopējās maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas pieauga par 33.4 milj. eiro jeb 19.3%, bet maksājumu kopējais skaits – par 4.2 milj. Karšu maksājumu sabiedrības izmaksas pieauga par 17.0 milj. eiro jeb 45.7% (šādu maksājumu skaits pieauga par 77.6 milj.), kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija par 7.1 milj. eiro jeb 16.8% lielākas (šādu maksājumu skaits pieauga par 35.6 milj.), bet skaidrās naudas maksājumu sabiedrības izmaksas – par 9.4 milj. eiro jeb 10.0% lielākas (šādu maksājumu skaits samazinājās par 109.0 milj.).

Lai nodrošinātu viena maksājuma veikšanu, tāpat kā 2009. gadā vislielākās bija bezskaidrās naudas maksājuma sabiedrības izmaksas (kredīta pārvedumam – 48.9 centi, maksājumam ar karti – 31.5 centi). Ar skaidro naudu veiktā viena maksājuma sabiedrības izmaksas bija 16.4 centi. Salīdzinājumā ar 2009. gadu viena bezskaidrās naudas maksājuma sabiedrības izmaksas samazinājās gan kredīta pārvedumiem (par 24.6%), gan maksājumiem ar karti (par 20.2%), bet viena skaidrās naudas maksājuma sabiedrības izmaksas pieauga par 29.1%.

Latvijas Banka izsaka lielu pateicību visām kredītiestādēm un uzņēmumiem, kas 2015. gadā sniedza datus šim pārskatam: "ABLV Bank", AS, AS "Air Baltic Corporation", SIA "ALBERT MANAGEMENT", SIA "AUGSTCELTNE", SIA "Baltijas Biroju Serviss", BENU Aptieka Latvija SIA, SIA "BITE Latvija", SIA "BROCĒNU SILTUMS", SIA "CITA SANTEHNIKA", SIA "DEPO DIY", "Faberlic Baltija SIA", SIA "First Data Latvia", SIA "Grāmatu nams "Valters un Rapa"", SIA "GULBENES AUTOBUSS", SIA "IMPRO CEĻOJUMI", SIA "IRVE", VSIA "Jaunais Rīgas teātris", SIA "JĀNIS ROZE", SIA "Jūrmalas siltums", AS "Latvenergo", SIA "Latvia Tours", "Latvijas Mobilais Telefons" SIA, VAS "Latvijas Pasts", AS "LIDO", SIA "LIELKALNU CENTRS", SIA "LPP Latvia ltd", SIA "MAIZNĪCA FLORA", SIA "NARVESEN BALTIJA", SIA "Neo prim", SIA "NESTE LATVIJA", AS "NORVIK BANKA", SIA

"Pie Lietas", SIA "POLAR BEK DAUGAVA", AS "RAUTAKESKO", Rīgas pašvaldības SIA "Rīgas satiksme", SIA "RIMI LATVIJA", AS "SEB banka", SIA "SKAI BALTIJA", "Swedbank" AS, SIA "Tiger Shop", AS "TRASTA KOMERCBANKA", pašvaldības SIA "Ventspils reiss", SIA "VESELOVO UN KO", SIA "VIASTOR", SIA "Xnet" un SIA "ZEMGALES OLIMPISKAIS CENTRS", kā arī Latvijas Republikas Centrālajai statistikas pārvaldei.

IEVADS

Latvijas Banka 2012. gadā pirmo reizi publicēja pārskatu par maksājumu veikšanā iesaistīto iestāžu un uzņēmumu izmaksām, kas bija saistītas ar Latvijā izmantoto neliela apjoma norēķiniem ar skaidro un bezskaidro naudu radīto maksāšanas līdzekļu izveidi un piedāvāšanu sabiedrībai.

Pārskats 2012. gadā tika veidots, izmantojot Eiropas Centrālās bankas izstrādāto metodoloģiju, jo šajā laikā Latvijas Banka piedalījās Eiropas Centrālās bankas rīkotajā pētījumā par neliela apjoma maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām Eiropas Savienībā, un dati tika apkopoti par 2009. gadu, savukārt šis pārskats veidots, apkopojot datus par 2014. gadu, lai pēc eiro ieviešanas novērtētu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksu un maksāšanas līdzekļu lietošanas pārmaiņas. Arī šim pārskatam Latvijas Banka izmantoja Eiropas Centrālās bankas izstrādāto metodoloģiju.

Šā pārskata mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par visplašāk izmantoto neliela apjoma maksāšanas līdzekļu – skaidrās naudas un bezskaidrās naudas maksājumu – izmaksām, kas tieši saistītas ar maksāšanas līdzekļu izveidi, lai sabiedrībai, galvenokārt privātpersonām, nodrošinātu iespēju veikt maksājumus mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, t.i., par maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām, sniedzot informāciju par to, kā atšķiras dažādu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas, kas tās veido un uz kuriem starpniekiem tās attiecas.

Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas ir visu to resursu izmaksu kopsumma, kuri nepieciešami maksājumu procesā iesaistītajiem profesionālajiem starpniekiem – uzņēmumiem, kredītiestādēm, starpbanku maksājumu infrastruktūras nodrošinātājiem, naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumiem un Latvijas Bankai –, lai radītu un piedāvātu sabiedrībai skaidrās naudas un bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļus.

Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas neietver samaksu citiem maksājumu procesā iesaistītajiem starpniekiem. Samaksa citiem starpniekiem netiek iekļauta maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksās, jo tā nav tieši saistīta ar maksāšanas līdzekļu izveidi. Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksās neietilpst arī pašu privātpersonu izmantotie resursi (patērētais laiks), kurus tās patērē maksājumu veikšanai, jo arī privātpersonu resursi nav tieši saistīti ar maksāšanas līdzekļu izveidi.

Veicot izmaksu aptauju, Latvijas Banka novērtēja ar skaidro naudu, debetkartēm un kredītkartēm veikto maksājumu un kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas. Lai tās noteiktu, tika apkopotas vai novērtētas visu attiecīgā maksāšanas līdzekļa veida izveidē un piedāvāšanā iesaistīto starpnieku privātās izmaksas.

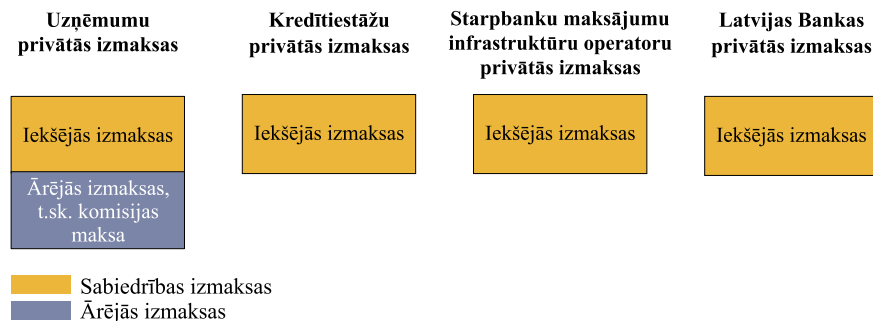
Privātās izmaksas ir maksa par resursiem, kurus patērē maksājumā tieši vai netieši iesaistīts starpnieks, lai veiktu savus uzdevumus noteiktā maksāšanas līdzekļa izveides vai apstrādes posmā. Izšķir iekšējās un ārējās privātās izmaksas.

Iekšējās privātās izmaksas ir maksa par resursiem, kurus izmanto pats maksājumā iesaistītais starpnieks.

Ārējās privātās izmaksas ir maksa citiem maksājumā iesaistītajiem starpniekiem, piemēram, samaksātā komisijas maksa.

Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas tika aprēķinātas, no maksāšanas līdzekļu izveidē iesaistīto starpnieku privātajām izmaksām atskaitot ārējās izmaksas – citiem starpniekiem samaksātās komisijas vai citas maksas (sk. 1. att.).

1. attēls

Maksāšanas līdzekļu izmaksas

Datus par privātajām izmaksām sniedza Latvijas Banka un visi starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori. Visu Latvijā darbojošos kredītiestāžu un uzņēmumu privāto izmaksu apkopošana nebija iespējama to lielā skaita dēļ, tāpēc, lai novērtētu to privātās izmaksas, Latvijas Banka izvēlējās kredītiestādes, kuras bija visnozīmīgākās attiecīgo maksājumu pakalpojumu sniedzējas, kā arī uzņēmumus, kuri bija nozīmīgi tirdzniecības pārstāvji vai pakalpojumu sniedzēji privātpersonām attiecīgajā nozarē. Papildus Latvijas Banka apzināja arī maza un vidēja apjoma uzņēmumu un nelielu kredītiestāžu privātās izmaksas. Datu apkopošanā iesaistīto kredītiestāžu un uzņēmumu privātās izmaksas Latvijas Banka attiecināja uz visām kredītiestādēm un uzņēmumiem, izmantojot dažādas ekstrapolācijas metodes (detalizēta informācija par kredītiestāžu un uzņēmumu privāto izmaksu aprēķinu sniegta 2.–4. nodaļā).

Privāto izmaksu noteikšanai un analīzei Latvijas Banka papildus izmantoja arī kredītiestāžu bilances pārskatu datus, mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozaru apgrozījuma statistisko informāciju, nodarbinātības rādītājus attiecīgajās tautsaimniecības nozarēs, kredītiestāžu maksājumu un starpbanku maksājumu sistēmu statistikas informāciju.

Ārējās izmaksas (komisijas maksa par naudas noguldīšanu un veiktajiem maksājumiem, skaidrās naudas transportēšanas maksa, maksa karšu asociācijai) tika analizētas tikai uzņēmumu aptaujas datiem. Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora izmaksas šajā pārskatā tika norādītas kopā.

Pārskata sagatavošanai izmantoti dati par šādu respondentu izmaksām:

- 1) Latvijas Banka;
- 2) piecas Latvijā 2014. gadā darbojošās kredītiestādes – ABLV Bank, AS, AS "NORVIK BANKA", AS "SEB banka", "Swedbank" AS un AS "TRASTA KOMERCBANKA".
2014. gadā Latvijā darbojās 21¹ kredītiestāde. Visas kredītiestādes nepiedāvāja klientiem vienādus maksāšanas līdzekļus, katram maksāšanas līdzeklim atšķirās aptaujāto kredītiestāžu skaits, kā arī to kredītiestāžu kopa, uz kurām tika attiecinātas maksāšanas līdzekļa izmaksas;
- 3) starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori – SIA "First Data Latvia" un Latvijas Banka;
- 4) 40 mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozares uzņēmumu:
  - a) mazumtirdzniecības uzņēmumi: SIA "AUGSTCELTNE", BENU Aptieka

¹ Danske Bank A/S filiāle Latvijā, Bigbank AS Latvijas filiāle un Scania Finans Aktiebolag Latvijas Filiāle datu apkopošanā un analīzē netika ņemtas vērā to specifiskā darbības modeļa dēļ.

Latvija SIA, SIA "CITA SANTEHNIKA", SIA "DEPO DIY", "Faberlic Baltija SIA", SIA "Grāmatu nams "Valters un Rapa"", SIA "JĀNIS ROZE", SIA "LPP Latvia ltd", SIA "MAIZNĪCA FLORA", SIA "NARVESEN BALTIJA", SIA "Neo prim", SIA "NESTE LATVIJA", AS "RAUTAKESKO", SIA "RIMI LATVIJA", SIA "SKAI BALTIJA", SIA "Tiger Shop", SIA "VESELOVO UN KO", SIA "VIASTOR" un SIA "Xnet";

b) pakalpojumu nozarē strādājošie uzņēmumi: AS "Air Baltic Corporation", SIA "ALBERT MANAGEMENT", SIA "Baltijas Biroju Serviss", SIA "BITE Latvija", SIA "BROCĒNU SILTUMS", SIA "GULBENES AUTOBUSS", SIA "IMPRO CEĻOJUMI", SIA "IRVE", VSIA "Jaunais Rīgas teātris", SIA "Jūrmalas siltums", AS "Latvenergo", SIA "Latvia Tours", "Latvijas Mobilais Telefons" SIA, VAS "Latvijas Pasts", AS "LIDO", SIA "LIELKALNU CENTRS", SIA "Pie Lietas", SIA "POLAR BEK DAUGAVA", Rīgas pašvaldības SIA "Rīgas satiksme", pašvaldības SIA "Ventspils reiss" un SIA "ZEMGALES OLIMPISKAIS CENTRS".

Pēc Latvijas Bankas lūguma Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde sniedza apkopotus statistiskos datus par mazumtirdzniecības un attiecīgo pakalpojumu nozaru apgrozījumu un strādājošo skaitu 2014. gadā lielu, vidēju un mazu uzņēmumu grupu dalījumā, kā arī par šajās nozarēs strādājošo uzņēmumu skaitu. Saskaņā ar šiem datiem 2014. gadā Latvijā mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs, kuras piedāvāja preces un pakalpojumus privātpersonām, darbojās 27 562 uzņēmumi.

Pēc ekspertu vērtējuma tika izvēlēti respondenti gan no mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozarēm, gan respondenti no mazajiem, vidējiem un lielajiem uzņēmumiem. Kopumā tika nosūtīts 130 respondentu anketu, no kurām 40 tika saņemtas atpakaļ aizpildītas.

Iemesli, kāpēc ne visi izvēlētie respondenti bija gatavi piedalīties aptaujā, bija datu konfidencialitāte, papildu izmaksas, kas rastos uzņēmumiem, kuri grāmatvedību kārtu, izmantojot ārpalpojumu, laika un darbinieku trūkums, uzņēmēju nespēja saskatīt šīs aptaujas papildu pievienoto vērtību, bet daži uzrunātie uzņēmumu pārstāvji uzskatīja, ka anketas aizpildīšana ir sarežģīta un laikietilpīga.

Uzņēmumi sniedza vispārīgu informāciju par jautājumiem grāmatvedības jomā un klientu apkalpošanas procesu, kā arī atbildēja uz jautājumiem par maksājumu apkalpošanai patērētajiem naudas līdzekļiem un darba laiku. Lai iegūtu datus par valsti kopumā, Latvijas Banka aprēķināja, izmantojot aptaujāto uzņēmumu mazumtirdzniecības apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās nozares mazumtirdzniecības apgrozījumā un aptaujāto pakalpojumu sniedzēju apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās pakalpojumu nozares apgrozījumā.

1. MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻI

Latvijas Banka vērtēja privātpersonu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs preču un pakalpojumu iegādei veikto neliela apjoma maksājumu (t.i., maksājumi, kuri nav steidzami un kuri nepārsniedz 50 tūkst. eiro ekvivalentu) sabiedrības izmaksas.

Maksājums ir maksātāja vai saņēmēja uzsākta darbība, kuras mērķis ir nodot naudu, veikt naudas pārvedumu vai izņemt naudu un kura nav atkarīga no maksātāja vai saņēmēja tiesisko attiecību pamatā esošajiem pienākumiem. (Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums; spēkā ar 2010. gada 31. martu)

Dati par liela apjoma maksājumiem un finanšu starpnieku savstarpējiem maksājumiem (piemēram, starpbanku maksājumiem, maksājumiem finanšu tirgos), par maksājumiem vairumtirdzniecībā, kā arī par uzņēmumu savstarpējiem maksājumiem un to izmaksām netika apkopoti, jo tie nav saistīti ar maksājumu pakalpojumu sniegšanu sabiedrībai mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs. Netika apkopoti arī dati par privātpersonu savstarpējiem maksājumiem, neiesaistot uzņēmumu.

2014. gada 1. janvārī Latvija kļuva par eiro zonas 18. dalībvalsti, un kopš šīs dienas eiro ir likumīgs maksāšanas līdzeklis Latvijā un norēķini mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs notiek eiro. Veicot norēķinus, mazumtirdzniecībā tiek izmantota gan skaidrā nauda, gan bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļi – kredītkartes, debetkartes un kredīta pārvedumi. Līdz 2014. gadam viens no Latvijā izmantotajiem maksāšanas līdzekļiem bija arī tiešais debets, bet kopš eiro ieviešanas tiešā debeta maksājumi tika pārtraukti un aizstāti ar kredīta pārvedumiem. Tāpēc šajā pārskatā tiešā debeta maksājumi nav iekļauti, bet salīdzināmajos datos 2009. gada tiešā debeta maksājumu skaits un izdevumi tika ņemti vērā, ietverot tos attiecīgajos kredīta pārvedumu datos.

Skaidrās naudas maksājums ir naudas nodošana materializētas valūtas veidā, t.i., banknotēs un monētās.

Maksājums ar karti (kredītkarti un debetkarti) ir maksājums, kas veikts ar maksājumu karti, kurai ir debeta vai kredīta funkcija.

Karte ar debeta funkciju dod iespēju tās turētājam izņemt skaidro naudu un veikt samaksu par pirkumu, izmantojot kartes turētāja paša bezskaidrās naudas līdzekļus norēķinu kontā.

Karte ar kredīta funkciju dod iespēju tās turētājam veikt samaksu par pirkumu vai izņemt skaidro naudu noteikta limita ietvaros, izmantojot kredītiestādes bezskaidrās naudas līdzekļus, piešķirto kredītu atmaksājot vienā summā vai pa daļām un neatmaksāto kredīta atlikumu uzskatot par kredīta termiņa pagarinājumu. Šajā pārskatā par maksājumu karti ar kredīta funkciju uzskatīta arī karte ar atliktā debeta funkciju, kas ļauj tās turētājam veikt samaksu par pirkumu vai izņemt skaidro naudu noteikta limita ietvaros, izmantojot kredītiestādes bezskaidrās naudas līdzekļus, un pilnībā norēķināties norādītā perioda beigās.

Kredīta pārvedums ir maksājums, kuru uzsāk maksātājs maksātāja kredītiestādē ar mērķi nodot bezskaidrās naudas līdzekļus saņēmējam.

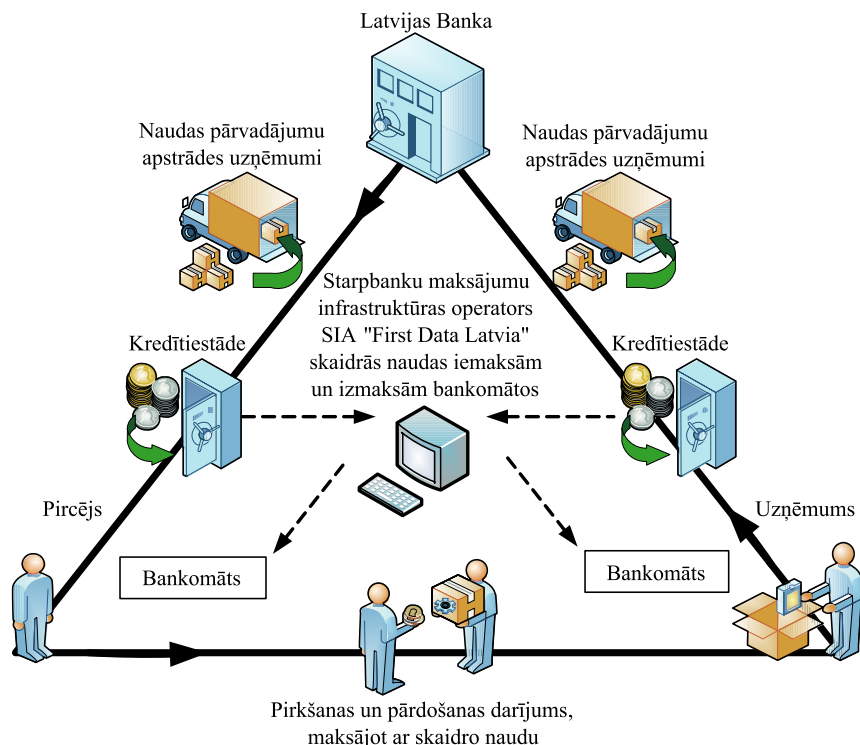
2. MAKSĀJUMI AR SKAIDRO NAUDU

Maksājums ar skaidro naudu ir viens no vecākajiem maksāšanas līdzekļiem un viens no trim maksāšanas līdzekļiem, kuru sabiedrības izmaksas apkopoja Latvijas Banka. Mūsdienās nauda ir gan skaidrā nauda (banknotes un monētas), gan bezskaidrā nauda (noguldījumi kredītiestādēs). Maksājums ar skaidro naudu ir vienkāršs banknošu un monētu apmaiņas darījums pret precī vai pakalpojumu, bet, lai veiktu maksājumu ar skaidro naudu, vajadzīgi starpnieki, un katram no tiem ir sava nozīmīga loma naudas aprites procesā. Visi iesaistītie starpnieki nodrošina nepārtrauktu skaidrās naudas aprites ciklu (sk. 2. att.). Pircēji maksā uzņēmējiem par precēm un pakalpojumiem, kredītiestādes, izmantojot starpbanku maksājumu infrastruktūras un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumus, nodrošina savus klientus – privātpersonas un uzņēmumus – ar skaidro naudu, un Latvijas Banka ar kredītiestāžu starpniecību emitē skaidro naudu.

2. attēls

Skaidrās naudas aprites cikls

Lai varētu noteikt ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas, Latvijas Banka novērtēja šādos maksājumos iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Lai novērtētu viena ar skaidro naudu veikta maksājuma vidējās sabiedrības izmaksas, bija nepieciešami arī dati par privātpersonu neliela apjoma ar skaidro naudu veikto maksājumu skaitu un apjomu. Šāda maksājumu statistika netiek apkopota, tāpēc tika izmantoti uzņēmumu (jo tie vistiešākajā veidā sastopas ar pircējiem un to veiktajiem maksājumiem) aptaujas dati par uzņēmumu klientu 2014. gadā veikto neliela apjoma maksājumu skaitu un apjomu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot aptaujāto uzņēmumu mazumtirdzniecības apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās nozares mazumtirdzniecības apgrozījumā un aptaujāto pakalpojumu sniedzēju apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās pakalpojumu nozares apgrozījumā.

Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu 2014. gadā Latvijā iedzīvotāji par precēm un pakalpojumiem veica 628.5 milj. neliela apjoma maksājumu ar skaidro naudu (69.8% no visiem ar skaidro un bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem), un viena ar skaidro naudu veikta maksājuma vidējais apjoms 2014. gadā bija 7.1 eiro.

2.1. Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar skaidro naudu veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas

Latvijas Banka, kredītiestādes, starpbanku maksājumu infrastruktūras operators un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi ir starpnieki, kas nodrošina skaidrās naudas aprites ciklu un veido daļu no maksājumu ar skaidro naudu sabiedrības izmaksām. Latvijas Bankai kā Eiropas vienotās valūtas emitentam ir centrālā loma skaidrās naudas aprites nodrošināšanā. Kredītiestādes, izmantojot starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu pakalpojumus, nodrošina savus klientus – privātpersonas un uzņēmumus – ar skaidro naudu. Naudas pārvadājumu un apstrādes izmaksas šajā pārskatā apzinātas, pētot kredītiestāžu sistēmas izmaksas.

Latvijas Banka sniedza datus par skaidrās naudas dizaina, drošības, emisijas un apkalpošanas izmaksām galveno darbību dalījumā. Latvijas Bankas izmaksas par skaidrās naudas aprites nodrošināšanu šajā pārskatā iekļautas kopējās kredītiestāžu sistēmas (kredītiestādes un Latvijas Banka) izmaksās.

Latvijas Bankas ar skaidro naudu veikto darbību izmaksas var iedalīt vairākās grupās, kas raksturo centrālās bankas galvenās darbības ar skaidro naudu:

- 1) banknošu un monētu dizains, kvalitātes kontrole un sagatavošanas darbi banknošu drukāšanai un monētu kalšanai;
- 2) banknošu un monētu emisija, apstrāde (t.sk. naudas iemaksu pieņemšana, naudas pārbaude, šķirošana, iznīcināšana un glabāšana) un transportēšana;
- 3) cīņa pret viltojumiem.

Datus par to maksājumu nodrošināšanas izmaksām, kuri veikti ar skaidro naudu, sniedza piecas 2014. gadā Latvijā darbojošās kredītiestādes – ABLV Bank, AS, AS "NORVIK BANKA", AS "SEB banka", "Swedbank" AS un AS "TRASTA KOMERCBANKA" –, kas veica 76.9% no kopējām Latvijas kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatā uzrādītajām skaidrās naudas izmaksām bankomātos un kasēs, un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators – SIA "First Data Latvia" –, kas 2014. gadā bija iesaistīts ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanā, nodrošinot skaidrās naudas iemaksu bankomātos un izmaksu no bankomātiem darījumu apstrādi.

Lai noteiktu Latvijas kredītiestāžu kopējās privātās izmaksas, kas saistītas ar maksājumiem, kuri veikti ar skaidro naudu, sniegtie dati tika novērtēti. Visas kredītiestādes, kas 2014. gadā darbojās Latvijā, sniedza skaidrās naudas iemaksu un izmaksu pakalpojumus. Tās tika sadalītas grupās, ņemot vērā īpatsvaru skaidrās naudas iemaksu un izmaksu kopskaitā, izmantojot kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatu datus. Pēc tam Latvijas Banka attiecināja katras datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes privātās izmaksas uz visu attiecīgo grupu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot šīs kredītiestādes 2014. gada finanšu pārskatā norādīto izdevumu īpatsvaru attiecīgajā grupā iekļauto kredītiestāžu 2014. gada finanšu pārskatos norādītajos izdevumos.

Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora skaidrās naudas apkalpošanas izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo galvenās darbības ar skaidro naudu:

- 1) skaidrās naudas transportēšana, izmaksas no bankomātiem un kasēm un skaidrās naudas iemaksas bankomātos un kasēs;
- 2) skaidrās naudas glabāšana un apstrāde;
- 3) darbības ar viltotām banknotēm un monētām;
- 4) klientu apkalpošana;
- 5) citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas.

Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija 40.6 milj. eiro jeb 0.17% no IKP, kas, dalot šīs izmaksas ar kopējo apkopoto ar skaidro naudu veikto maksājumu skaitu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs, bija 6.5 centi par vienu skaidrās naudas maksājumu. Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija 0.9 centi (sk. 1. tabulu).

1. tabula

Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar skaidro naudu veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas darbību dalījumā (2014. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
Skaidrās naudas transportēšana, izmaksas no bankomātiem un kasēm, skaidrās naudas iemaksas bankomātos un kasēs	23.9	23.9	58.9	3.8	0.5
Skaidrās naudas glabāšana un apstrāde	7.9	7.9	19.5	1.3	0.2
Darbības ar viltotām banknotēm un monētām	0.5	0.5	1.2	0.1	0.0
Klientu apkalpošana	7.3	7.3	18.0	1.2	0.2
Citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas	1.0	1.0	2.5	0.2	0.0
Kopā	40.6	40.6	100.0	6.5	0.9

Būtiskākās kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora sabiedrības izmaksas 2014. gadā veidoja izdevumi skaidrās naudas transportēšanai, izmaksām no bankomātiem un kasēm un skaidrās naudas iemaksām bankomātos un kasēs. Otrās būtiskākās izmaksas bija izdevumi par skaidrās naudas glabāšanu un apstrādi.

2.2. Uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas

Uzņēmumi ir starpnieki, kas piedalās skaidrās naudas aprites ciklā, un to izmaksas veido daļu no maksājumu ar skaidro naudu sabiedrības izmaksām. Skaidrās naudas aprites ciklā uzņēmumi piedāvā privātpersonām preces un pakalpojumus apmaiņā pret samaksu skaidrā naudā. Lai uzņēmumi varētu veikt darbības ar skaidro naudu, tiem nepieciešami kredītiestāžu un citu skaidrās naudas aprītē iesaistīto starpnieku sniegtie pakalpojumi.

Lai apkopotu datus par izmaksām, kas mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozaru uzņēmumiem rodas, pieņemot un apkalpojot skaidrās naudas maksājumus, Latvijas Banka aptaujāto uzņēmumu sniegtos datus attiecināja uz visiem šādu nozaru uzņēmumiem. Kā ekstrapolācijas koeficientu Latvijas Banka izmantoja uzņēmumu 2014. gada finanšu pārskatos norādītā apgrozījuma īpatsvaru kopējā nozares apgrozījumā. Izlases uzņēmumu apgrozījums veidoja 19.1% no kopējā mazumtirdzniecības un attiecīgo pakalpojumu nozaru apgrozījuma. Visas aplūkotās nozares izmantoja maksājumus ar skaidro naudu.

Uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu izmaksas var iedalīt vairākās grupās, kas raksturo galvenās uzņēmumu darbības ar skaidro naudu:

- 1) skaidrās naudas iegādes un apdrošināšanas izmaksas;
- 2) ar skaidro naudu veikta maksājuma apkalpošanas izmaksas (darba algas daļa par maksājumu apkalpošanai patērēto laiku);
- 3) skaidrās naudas kases aparātu, kases sistēmu, termināļu un banknošu autentifikācijas aparātu izmaksas (to iegāde vai noma) un apkalpošanas izmaksas;
- 4) skaidrās naudas glabāšanas (seifu iegādes un apkalpošanas) izmaksas.

Latvijas uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija 62.4 milj. eiro jeb 0.26% no IKP, kas, dalot šo summu ar kopējo apzināto ar skaidro naudu veikto maksājumu skaitu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs, bija 9.9 centi par vienu skaidrās naudas

maksājumu. Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija 1.4 centi (sk. 2. tabulu).

2. tabula

Uzņēmumu izmaksas skaidrās naudas maksājumu apkalpošanā (2014. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. eiro)		Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Skaidrās naudas iegādes un apdrošināšanas izmaksas	2.3	–	2.3	3.7	0.4	0.1
Ar skaidro naudu veikta maksājuma apkalpošanas izmaksas	21.8	–	21.8	34.9	3.5	0.5
Kases aparātu, kases sistēmu, termināļu un banknošu autentifikācijas iekārtu izmaksas (to iegāde vai noma)	37.0	–	37.0	59.3	5.9	0.8
Skaidrās naudas glabāšanas izmaksas	7.5	6.2	1.3	2.1	0.2	0.0
Kopā	68.6	6.2	62.4	100.0	9.9	1.4

Būtiskākās uzņēmumu skaidrās naudas sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija saistītas ar kases aparātu, kases sistēmu, termināļu un banknošu autentifikācijas iekārtu izmaksām (to iegādi vai nomu). Šīs izmaksas ietver kases aparātu iegādes un uzturēšanas izmaksas, banknošu autentifikācijas iekārtu iegādes un uzturēšanas izmaksas, kā arī darbinieku atalgojumu par laiku, kas veltīts šo iekārtu apkopei un nepareizas darbības novēršanai. Otra nozīmīgākā uzņēmumu sabiedrības izmaksu daļa bija ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas. Šo novērtējumu veidoja uzņēmumu sniegtā informācija par to, cik ilgs laiks darbiniekam bija nepieciešams, apkalpojot ar skaidro naudu veikto darījumu, un to reizinot ar vidējo stundas atalgojuma likmi attiecīgajā apakšnozarē. Uzņēmumu ārējās izmaksas jeb samaksa naudas pārvadātājiem un kredītiestādēm par skaidrās naudas apkalpošanu bija 6.2 milj. eiro. Šīs izmaksas ietver tādus izdevumus kā komisijas maksa par skaidrās naudas noguldīšanu kredītiestādē un skaidrās naudas transportēšanas izmaksas.

Saskaņā ar aptaujas datiem 2014. gadā lielākais skaidrās naudas maksājumu skaits bija pārējā mazumtirdzniecībā nespecializētajos veikalos (34.3% no kopējā ar skaidro naudu veikto maksājumu skaita), lielveikalu sektorā (30.3% kopējā ar skaidro naudu veikto maksājumu skaita) un ēdināšanas pakalpojumu nozarē (11.3% kopējā ar skaidro naudu veikto maksājumu skaita). Vislielākās ar skaidro naudu veikto darbību sabiedrības izmaksas bija ēdināšanas pakalpojumu nozarei (42.4% no kopējām uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksām). Kopumā ar skaidro naudu vairāk norēķinājās par pirkumiem (precēm) – 85.0% no kopējā ar skaidro naudu veiktā maksājumu skaita, bet par pakalpojumiem – 15.0%.

2.3. Kopējās ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas

Kopējās ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas Latvijā 2014. gadā bija 103.0 milj. eiro jeb 49.9% no kopējām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (0.43% no IKP; sk. 3. tabulu).

3. tabula

Kopējās ar skaidro naudu veikto maksājumu izmaksas (2014. gada dati)

Iesaistītā puse	Privātās izmaksas (milj. eiro)		Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (% no IKP)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Kredītiestāžu sistēma un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori	40.6	–	40.6	0.17	6.5	0.9
Uzņēmumi	68.6	6.2	62.4	0.26	9.9	1.4
Kopā	109.2	6.2	103.0	0.43	16.4	2.3

Lielāko daļu ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksu veidoja uzņēmumu izmaksas. Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kopējās izmaksas bija par 21.8 milj. eiro jeb 34.9% mazākas. Lielākās uzņēmumu izmaksas bija saistītas ar kases aparātu, kases sistēmu, termināļu un banknošu autentifikācijas iekārtu iegādi vai nomu un to apkalpošanu.

Viena ar skaidro naudu veiktā maksājuma sabiedrības izmaksas Latvijā 2014. gadā bija 16.4 centi, bet šāda nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija 2.3 centi. Šo rādītāju aprēķinam Latvijas Banka izmantoja mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs ar skaidro naudu veikto maksājumu skaitu un apjoma vērtējumu – 628.5 milj. neliela apjoma ar skaidro naudu veikto maksājumu 4.5 mljrd. eiro apjomā.

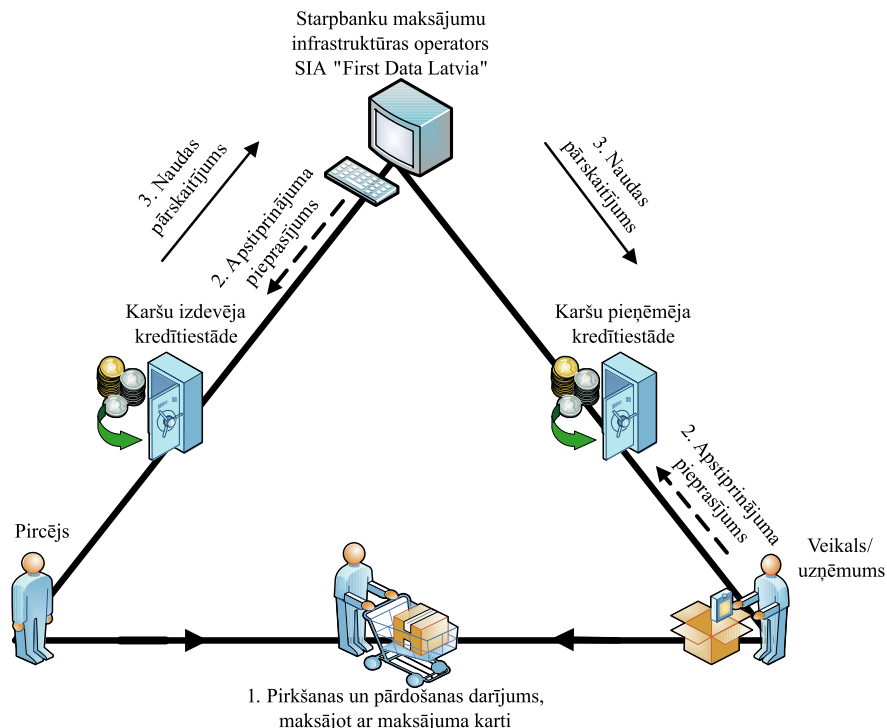
3. MAKSĀJUMI AR KARTI

Maksājumi ar karti 2014. gadā bija visbiežāk lietotais bezskaidrās naudas maksāšanas līdzeklis. Maksājumu kartes Latvijā, maksājot par precēm un pakalpojumiem mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs, izmanto gan fiziskās personas, gan juridiskās personas. Lai pircējs varētu veikt maksājumu ar karti, nepieciešami starpnieki, un katram no tiem ir noteikta loma maksājuma nodrošināšanā (sk. 3. att.). Pircēji uzsāk maksājumus ar karti tirdzniecības vietu termināļos, kurus apkalpo karšu pieņēmēja kredītiestāde, un tālāk ar kartēm veikto maksājumu apstrāde tiek veikta automatizēti. Katrs maksājums ar karti vispirms tiek autorizēts kredītiestāžu karšu apstrādes centrā un starpbanku karšu apstrādes centrā. Autorizējot ar karti veiktu maksājumu, attiecīgā kartes izdevēja kredītiestāde rezervē pirkuma summu pircēja kontā un apstiprina maksājumu. Pēc apstiprinājuma uzņēmums izsniedz preci vai sniedz pakalpojumu. Savukārt apstiprinātais maksājums tālāk tiek apstrādāts starpbanku karšu apstrādes centrā un kredītiestādē, tad tiek veikts šā maksājuma klīrings un starpbanku norēķins. Saņemot naudas līdzekļus no karšu izdevējas kredītiestādes, karšu pieņēmēja kredītiestāde ieskaita maksājuma summu uzņēmuma kontā. Uzņēmums naudu parasti saņem nākamajā dienā vai vēlāk pēc preces vai pakalpojuma izsniegšanas pircējam. Latvijā 2014. gadā tika izmantoti tikai starptautisko karšu shēmu produkti – VISA, Mastercard un American Express maksājumu kartes.

Lai varētu apkopot ar karti veikto maksājumu sabiedrības izmaksas, Latvijas Banka novērtēja šajos maksājumos iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Lai novērtētu viena ar karti veiktā maksājuma vidējās sabiedrības izmaksas, bija nepieciešams noteikt arī šādu Latvijā veikto maksājumu skaitu un apjomu. Tā kā maksājumi ar karti galvenokārt tiek veikti mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs, Latvijas Banka izmantoja kredītiestāžu maksājumu statistikas datus par 2014. gadā iekšzemē ar karti eiro veikto maksājumu skaitu un apjomu.

3. attēls

Ar karti veikta maksājuma shēma

Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu 2014. gadā Latvijā privātpersonas mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs veica 171.7 milj. neliela apjoma maksājumu ar kartēm par precēm un pakalpojumiem (19.1% no visiem ar skaidro un bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem), un vidēji viena maksājuma ar karti apjoms bija 17.30 eiro.

3.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kartēm veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas

Kredītiestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators ir starpnieki, kas nodrošina ar kartēm veikto maksājumu izpildi un maksājumu karšu apkalpošanu, tā veidojot daļu no maksājumu ar kartēm sabiedrības izmaksām.

Latvijas Banka apkopoja no starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora SIA "First Data Latvia", kas 2014. gadā Latvijā bija vienīgais starpbanku ar kartēm veikto maksājumu apstrādes centrs, un piecu kredītiestāžu – ABLV Bank, AS, AS "NORVIK BANKA", AS "SEB banka", "Swedbank" AS un AS "TRASTA KOMERCBANKA" –, kuru ar kartēm veikto maksājumu skaita īpatsvars 2014. gadā bija 77.8% no kopējā Latvijas kredītiestāžu karšu maksājumu skaita, maksājumu ar kartēm apstrādes privāto izmaksu datus.

Lai noteiktu visu Latvijas kredītiestāžu kopējās privātās izmaksas par maksājumu ar kartēm apkalpošanu, sniegtie dati tika novērtēti. Visas kredītiestādes, kas 2014. gadā darbojās Latvijā, tika sadalītas grupās, ņemot vērā to īpatsvaru maksājumos ar kartēm, izmantojot kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatu datus. Tālāk Latvijas Banka attiecināja katras datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes izmaksas uz visu attiecīgo kredītiestāžu grupu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot tās 2014. gada finanšu pārskatā norādīto izdevumu īpatsvaru attiecīgajā grupā iekļauto kredītiestāžu 2014. gada finanšu pārskatos norādītajos izdevumos. Datus par privātajām izmaksām piecas datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes un SIA "First Data Latvia" sniedza galveno darbību

dalījumā. Starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora SIA "First Data Latvia" izmaksas par maksājumu ar karti nodrošināšanu šajā pārskatā apvienotas ar kredītiestāžu privātajām izmaksām.

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar debetkartēm un kredītkartēm veikto maksājumu izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo to galvenās darbības ar maksājumu kartēm:

- 1) klientu apkalpošana, t.sk. jaunu klientu piesaistīšana;
- 2) karšu izsniegšana un licences maksa;
- 3) maksājumu autorizācija, apstrāde un uzņēmumu apkalpošana;
- 4) krāpniecisku darbību novēršana un klientu sūdzību izskatīšana;
- 5) citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas.

Latvijas Banka kredītiestāžu un SIA "First Data Latvia" maksājumu ar kartēm izmaksu apstrādi aprēķināja atsevišķi maksājumiem ar debetkartēm un maksājumiem ar kredītkartēm.

Kredītiestāžu un SIA "First Data Latvia" ar debetkartēm veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija 28.7 milj. euro jeb 0.12% no IKP, kas, dalot šo summu ar kopējo apzināto maksājumu ar debetkartēm skaitu, bija 17.7 centi par vienu maksājumu, kurš veikts ar debetkarti. Nosacīta maksājuma viena euro apjomā sabiedrības izmaksas bija 1.0 cents (sk. 4. tabulu).

4. tabula

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar debetkartēm veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. euro)	Sabiedrības izmaksas (milj. euro)	Sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena euro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
Klientu apkalpošana, t.sk. jaunu klientu piesaistīšana	7.5	7.5	26.1	4.6	0.3
Karšu izsniegšana un maksa par licenci	3.2	3.2	11.1	2.0	0.1
Maksājumu autorizācija, apstrāde un uzņēmumu apkalpošana	14.1	14.1	49.1	8.7	0.5
Krāpniecisku darbību novēršana un klientu sūdzību izskatīšana	0.2	0.2	0.7	0.1	0.0
Citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas	3.7	3.7	12.9	2.3	0.1
Kopā	28.7	28.7	100.0	17.7	1.0

Lielākās kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar debetkartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija saistītas ar maksājumu autorizāciju, apstrādi, un uzņēmumu apkalpošanu kā arī klientu apkalpošanu un jaunu klientu piesaistīšanu (attiecīgi 49.1% un 26.1%).

Kredītiestāžu un SIA "First Data Latvia" ar kredītkartēm veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija 11.2 milj. euro jeb 0.05% no IKP, kas, dalot šo summu ar kopējo apzināto maksājumu ar kredītkartēm skaitu, bija 1.21 euro par vienu maksājumu, kas veikts ar kredītkarti. Nosacīta maksājuma viena euro apjomā sabiedrības izmaksas bija 6.1 cents (sk. 5. tabulu).

5. tabula

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kredītkartēm veikto maksājumu izmaksas

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
Klientu apkalpošana, t.sk. jaunu klientu piesaistīšana	4.3	4.3	38.4	46.4	2.3
Karšu izsniegšana un maksa par licenci	1.9	1.9	17.0	20.5	1.0
Maksājumu autorizācija, apstrāde un uzņēmumu apkalpošana	1.9	1.9	17.0	20.5	1.0
Krāpniecisku darbību novēršana un klientu sūdzību izskatīšana	0.6	0.6	5.4	6.5	0.3
Citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas	2.5	2.5	22.3	27.0	1.4
Kopā	11.2	11.2	100.0	120.8	6.1

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora lielākās ar kredītkartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija saistītas ar klientu apkalpošanu, t.sk. jaunu klientu piesaistīšanu (38.4%) un citām izmaksām, t.sk. vadības un kontroles izmaksām, kas ietver gan personāla izmaksas, gan filiāļu ēku nomas izmaksas, gan informācijas tehnoloģiju un sakaru izmaksas (22.3%).

Kopējās ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija 39.9 milj. eiro jeb 0.17% no IKP. Ar debetkartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas veidoja 71.9%, bet maksājumu ar kredītkartēm izmaksas – 28.1% no 2014. gada kopējām kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksām. 2014. gadā ar debetkartēm Latvijā tika veikti aptuveni 18 reizu vairāk maksājumu nekā ar kredītkartēm.

3.2. Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas

Uzņēmumi piedalās ar karti veikto maksājumu nodrošināšanā, un to izmaksas veido daļu no šo maksājumu sabiedrības izmaksām. Uzņēmumi piedāvā preces un pakalpojumus, pircējiem veicot maksājumus ar debetkartēm un kredītkartēm uzņēmumos esošajās tirdzniecības vietās. Lai uzņēmumi varētu nodrošināt maksājumu ar karti pieņemšanu, tiem nepieciešami kredītiestāžu un citu maksājumu aprītē iesaistīto starpnieku sniegtie pakalpojumi. Uzņēmumu dati par maksājumiem ar debetkartēm un kredītkartēm šajā pārskatā norādīti apvienoti, jo uzņēmumi nevarēja sadalīt karšu veidu izmaksas.

Lai apkopotu datus par maksājumu, kas veikti ar kartēm, privātajām izmaksām mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozaru uzņēmumos, Latvijas Banka aptaujāto uzņēmumu sniegtos datus attiecināja uz visiem uzņēmumiem, kuri 2014. gadā par precēm un pakalpojumiem pieņēma privātpersonu neliela apjoma maksājumus ar kartēm. Kā ekstrapolācijas koeficientu Latvijas Banka izmantoja uzņēmumu 2014. gada finanšu pārskatos norādītā apgrozījuma īpatsvaru kopējā attiecīgās nozares apgrozījumā. Izlases uzņēmumu kopējais apgrozījums veidoja 25.6% no kopējā attiecīgo nozaru apgrozījuma. No aptvertajām 17 nozarēm maksājumus ar kartēm neizmantoja tikai viena – ielu tirdzniecības – nozare.

Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo galvenās uzņēmumu darbības ar šādiem maksājumiem:

- 1) dienas pārskatu drukāšanas un elektronisko maksājumu uzskaites, t.sk. kases aparātu, izmaksas, karšu termināļu izmaksas (iegāde vai noma un apkalpošanas izmaksas);
- 2) maksājumu apkalpošanas izmaksas (darba algas daļa par maksājumu apkalpošanai patērēto laiku);
- 3) telekomunikāciju abonēšanas u.c. izmaksas, kas saistītas ar elektronisko datu pārraidi.

2014. gadā Latvijas uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas bija 14.2 milj. eiro jeb 0.06% no IKP, kas, dalot šo summu ar kopējo apzināto ar kartēm veikto maksājumu skaitu, bija 8.3 centi par vienu maksājumu. Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija 0.5 centi (sk. 6. tabulu).

6. tabula

Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas (2014. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. eiro)		Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Dienas pārskatu drukāšanas un elektronisko maksājumu uzskaites, t.sk. kases aparātu, izmaksas. Karšu termināļu izmaksas (iegāde vai noma un apkalpošanas izmaksas)	5.0	–	5.0	35.2	2.9	0.2
Maksājumu apkalpošanas izmaksas (darba algas daļa par maksājumu apkalpošanai patērēto laiku)	30.4	21.7	8.7	61.3	5.1	0.3
Telekomunikāciju abonēšanas u.c. izmaksas, kas saistītas ar elektronisko datu pārraidi	0.5	–	0.5	3.5	0.3	0.0
Kopā	35.9	21.7	14.2	100.0	8.3	0.5

Uzņēmumu lielākās ar karti veikto maksājumu sabiedrības izmaksas 2014. gadā bija saistītas ar maksājumu apkalpošanu – darbinieku patērēto laiku un atbilstošo samaksu par darbu (61.3%). Nākamā nozīmīgākā uzņēmumu sabiedrības izmaksu daļa bija dienas pārskatu drukāšanas un elektronisko maksājumu uzskaites, t.sk. kases aparātu izmaksas, karšu termināļu izmaksas (iegāde vai noma un apkalpošanas izmaksas; 35.2%). Ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem par karšu maksājumu apkalpošanu 2014. gadā bija 21.7 milj. eiro, un šīs izmaksas ietver komisijas maksas kredītiestādēm vai karšu pieņēmējietādei par veiktajiem karšu maksājumiem, kā arī lietošanas maksa kredītiestādei vai karšu shēmai par saņemtajiem ar karti veiktajiem maksājumiem (maksa par transakciju).

Saskaņā ar aptaujas datiem 2014. gadā vislielākais ar kartēm veikto maksājumu skaits bija lielveikalu sektorā (29.4% no kopējā ar kartēm veikto maksājumu skaita), pārējā mazumtirdzniecībā nespecializētajos veikalos (26.6%) un ēdināšanas pakalpojumu nozarē (9.4%). Vislielākās ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija ēdināšanas pakalpojumu nozarei (37.5% no kopējām uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksām). Kopumā ar kartēm vairāk norēķinājās par precēm un pirkumiem – 78.8% no kopējā ar kartēm veikto maksājumu skaita, bet 21.2% no kopējā ar kartēm veikto maksājumu skaita veikti par saņemtajiem pakalpojumiem.

3.3. Kopējās ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas

Kopējās ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas Latvijā 2014. gadā bija 54.1 milj. eiro jeb 26.2% no kopējām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (0.22% no IKP; sk. 7. tabulu).

7. tabula

Kopējās ar kartēm veikto maksājumu izmaksas (2014. gada dati)

Iesaistītā puse	Privātās izmaksas (milj. eiro)		Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (% no IKP)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Kreditīstādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators	39.9	–	39.9	0.17	23.2	1.3
Debetkartes	28.7	–	28.7	0.12	17.7	1.0
Kreditkartes	11.2	–	11.2	0.05	120.8	6.1
Uzņēmumi (debitkartes un kreditkartes)	35.9	21.7	14.2	0.06	8.3	0.5
Kopā	75.8	21.7	54.1	0.22	31.5	1.8

Lielākās ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija kreditīstādēm un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoram (39.9 milj. eiro), bet uzņēmumiem šīs izmaksas bija par 25.7 milj. eiro jeb 2.8 reizes mazākas.

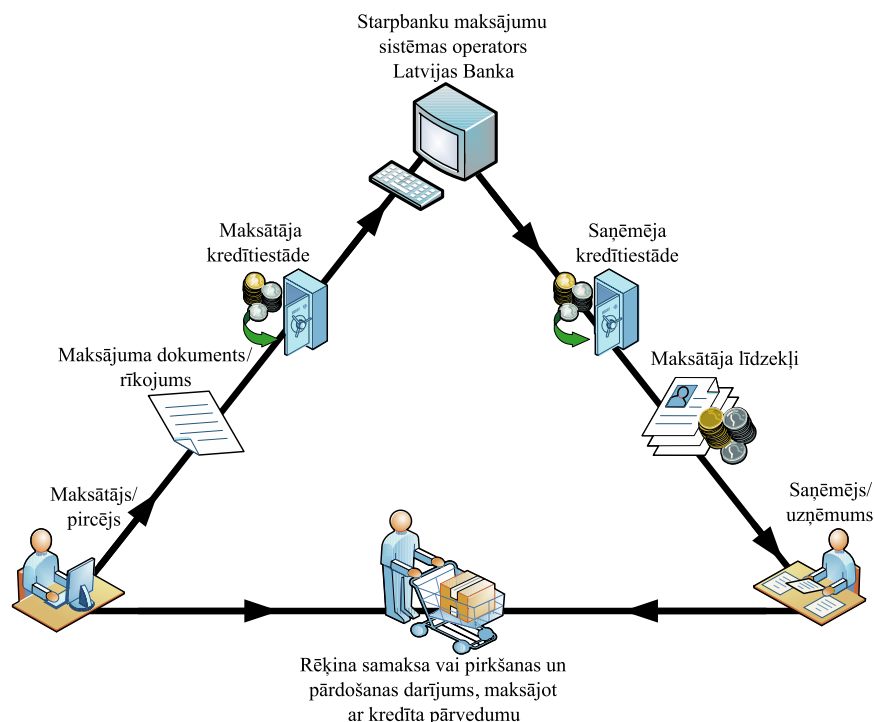
Viena ar karti veikta maksājuma sabiedrības izmaksas Latvijā 2014. gadā bija 31.5 centi, bet šāda nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija 1.8 centi. Šo rādītāju aprēķinam Latvijas Banka izmantoja mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs ar karti veikto maksājumu skaita un apjoma novērtējumu – 171.7 milj. neliela apjoma ar skaidro naudu veikto maksājumu par kopējo summu 3.0 mljrd. eiro.

4. KREDĪTA PĀRVEDUMI

Kredīta pārvedumi bija otrs no 2014. gadā visbiežāk izmantotajiem bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļiem. Kredīta pārvedumus Latvijā, samaksājot rēķinu par pakalpojumiem, pakalpojumu nozarēs un – nelielā apjomā – mazumtirdzniecībā izmantoja gan fiziskās, gan juridiskās personas. Lai kredīta pārvedums varētu notikt, nepieciešami starpnieki, un katram no tiem ir sava loma kredīta pārveduma nodrošināšanā (sk. 4. att.). Pircējs, veicot maksājumu, uzsāk kredīta pārvedumu, iesniedzot kredīta pārveduma rīkojumu maksātāja kredītiestādē ar mērķi nodot naudas summu saņēmējam saņēmēja kredītiestādē. Maksātāja kredītiestāde noraksta bezskaidrās naudas summu no maksātāja konta, izpilda klienta maksājuma rīkojumu un pārskaita naudas līdzekļus uz saņēmēja kredītiestādi, izmantojot starpbanku maksājumu sistēmas operatoru, savukārt saņēmēja kredītiestāde nodrošina naudas līdzekļu ieskaitīšanu saņēmēja kontā. Starpbanku maksājumu sistēmas operators ir Latvijas Banka. 2014. gadā Latvijas Banka nodrošināja Latvijas Bankas elektroniskās klīringa sistēmas (EKS sistēmas; tālāk tekstā – EKS sistēma) darbību. EKS sistēma ir neto norēķinu sistēma, kas nodrošina ērtus, ātrus un lētus klientu starpbanku maksājumus eiro, veicot pilnībā automatizēto SEPA kredīta pārvedumu apstrādi. Norēķini EKS sistēmā notiek septiņas reizes dienā, nodrošinot naudas nodošanu saņēmējam dažu stundu laikā.

4. attēls

Kredīta pārveduma aprīte

Lai varētu apkopot kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas, Latvijas Banka novērtēja kredīta pārvedumu veikšanā iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Lai novērtētu viena kredīta pārveduma vidējās sabiedrības izmaksas, bija nepieciešami arī dati par privātpersonu Latvijā 2014. gadā veikto neliela apjoma kredīta pārvedumu skaitu un apjomu. Kredīta pārvedumus galvenokārt izmanto uzņēmumi savstarpējos maksājumos, un tikai nelielu daļu veikto kredīta pārvedumu veic privātpersonas mazumtirdzniecībā vai maksājot par pakalpojumiem, tāpēc kredīta pārvedumu skaita un apjoma novērtējumam Latvijas Banka izmantoja kredītiestāžu maksājumu statistikas datus par 2014. gadā iekšzemē eiro veiktajiem kredīta pārvedumiem, kā ekstrapolācijas koeficientu attiecīgajai kredītiestāžu grupai izmantojot attiecību starp respondentu kredītiestādes aptaujā norādītajiem kredīta pārvedumiem un maksājumu statistikā uzrādītajiem.

Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu Latvijā 2014. gadā privātpersonas pakalpojumu nozarēs un mazumtirdzniecībā veica 100.5 milj. neliela apjoma kredīta pārvedumu, kas veidoja 11.2% no visiem ar skaidro un bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem. 2014. gadā vidējais viena kredīta pārveduma apjoms bija 28.40 eiro.

4.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu nodrošināšanas izmaksas

Kredītiestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators ir starpnieki, kas nodrošina kredīta pārvedumu izpildi un apkalpošanu, tā veidojot kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas. Latvijas Banka apkopoja datus par kredīta pārvedumu privātajām izmaksām no starpbanku maksājumu sistēmas operatora Latvijas Bankas un piecām kredītiestādēm (ABLV Bank, AS, AS "NORVIK BANKA", AS "SEB banka", "Swedbank" AS un AS "TRASTA KOMERC-BANKA"), kuru apkalpoto klientu kredīta pārvedumu skaits 2014. gadā veidoja 79.9% no Latvijas kredītiestāžu klientu kredīta pārvedumu kopējā skaita.

Lai noteiktu Latvijas kredītiestāžu kopējās kredīta pārvedumu apkalpošanas privātās izmaksas, sniegtie dati tika novērtēti. Visas kredītiestādes, kas 2014. gadā darbojās Latvijā, tika sadalītas grupās, ņemot vērā to īpatsvaru kredīta pārvedumos, izmantojot kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatu datus. Pēc tam Latvijas Banka attiecināja katras datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes izmaksas uz visu attiecīgo kredītiestāžu grupu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot tās 2014. gada finanšu pārskatā norādīto izdevumu īpatsvaru attiecīgajā grupā iekļauto kredītiestāžu 2014. gada finanšu pārskatos norādītajos izdevumos.

Datus par privātajām izmaksām datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes un Latvijas Banka sniedza galveno darbību dalījumā. Latvijas Bankas kā EKS sistēmas uzturētājas privātās izmaksas saistās ar maksājuma rīkojumu pieņemšanu un maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrādi, un šajā pārskatā tās norādītas apvienoti ar kredītiestāžu privātajām izmaksām.

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kredīta pārvedumiem veikto maksājumu izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo to galvenās darbības ar kredīta pārvedumiem:

- 1) klientu apkalpošana un jaunu klientu piesaistīšana;
- 2) maksājuma rīkojumu pieņemšana un maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrāde;
- 3) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un krāpniecības novēršana un sūdzību izskatīšana;
- 4) citas izmaksas, t.sk. lietvedības, arhivēšanas, vadības un kontroles izmaksas.

2014. gadā kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora Latvijas Bankas kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija 30.5 milj. eiro jeb 0.13% no IKP, kas, dalot šo summu ar kopējo šajā pārskatā apkopoto kredīta pārvedumu skaitu, bija 30.3 centi par vienu kredīta pārvedumu. Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija 1.1 cents (sk. 8. tabulu).

8. tabula

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu nodrošināšanas izmaksas (2014. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
Klientu apkalpošana un jaunu klientu piesaistīšana	3.3	3.3	10.8	3.3	0.1
Maksājuma rīkojumu pieņemšana un maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrāde	22.1	22.1	72.5	22.0	0.8
Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un krāpniecības novēršana un sūdzību izskatīšana	1.3	1.3	4.3	1.3	0.0
Citas izmaksas, t.sk. lietvedības, arhivēšanas, vadības un kontroles izmaksas	3.8	3.8	12.5	3.8	0.1
Kopā	30.5	30.5	100.0	30.3	1.1

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksu būtiskāko daļu veidoja maksājuma rīkojumu pieņemšana un maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrāde (72.5% no sabiedrības izmaksu kopapjoma).

4.2. Uzņēmumu kredīta pārvedumu apkalpošanas izmaksas

Uzņēmumi piedalās kredīta pārvedumu nodrošināšanā, saņemot kredīta pārvedumā norādīto summu savā kontā saņēmēja kredītiestādē. Uzņēmumu kredīta pārvedumu izmaksas veido daļu no kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksām. Lai uzņēmumi varētu saņemt maksājumus ar kredīta pārvedumu, tiem nepieciešami kredītiestāžu un citu iesaistīto starpnieku sniegtie pakalpojumi.

Lai apkopotu datus par kredīta pārvedumu privātajām izmaksām mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozaru uzņēmumos, Latvijas Banka aptaujāto uzņēmumu sniegtos datus attiecināja uz visiem uzņēmumiem, kuri 2014. gadā par precēm un pakalpojumiem saņēma maksājumus ar kredīta pārvedumiem. Kā ekstrapolācijas koeficientu Latvijas Banka izmantoja uzņēmumu 2014. gada finanšu pārskatos norādītā apgrozījuma īpatsvaru kopējā nozares apgrozījumā. Izlases uzņēmumu kopējais apgrozījums veidoja 24.5% no kopējā attiecīgo nozaru apgrozījuma. No aptvertajām 17 nozarēm maksājumus ar kartēm neizmantoja četras nozares.

Uzņēmumu ar kredīta pārvedumiem veikto maksājumu izmaksas raksturo to galvenās darbības ar kredīta pārvedumiem – rēķinu sagatavošanas un nosūtīšanas, kā arī maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu izmaksas.

Latvijas uzņēmumu kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas, kas ietver rēķinu sagatavošanas un nosūtīšanas un maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu izmaksas, bija 18.7 milj. eiro jeb 0.08% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo apzināto kredīta pārvedumu skaitu, bija 18.6 centi par vienu kredīta pārvedumu. Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija 0.7 centi.

Saskaņā ar aptaujas datiem 2014. gadā vislielākais kredīta pārvedumu skaits bija degvielas mazumtirdzniecībai degvielas uzpildes stacijās (37.0% no kopējā uzņēmumu kredīta pārvedumu skaita), transportam – pilsētas un piepilsētas pasažieru pārvadājumiem (32.0%) un telekomunikāciju pakalpojumiem (14.6%). Vislielākās kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozarē (52.0% no kopējam uzņēmumu kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksām). Kopumā ar kredīta pārvedumiem vairāk norēķinājās par pakalpojumiem (68.0% no kopējā kredīta pārvedumu maksājumu skaita), bet par preču pirkumiem veikti 32.0% no kopējā kredīta pārvedumu maksājumu skaita.

4.3. Kopējās kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas

Kopējās kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas Latvijā 2014. gadā bija 49.2 milj. eiro jeb 23.8% no kopējam maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (0.20% no IKP; sk. 9. tabulu).

9. tabula

Kopējās kredīta pārvedumu izmaksas (2014. gada dati)

Iesaistītā puse	Privātās izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (% no IKP)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
Kredītiestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators	30.5	30.5	0.13	30.3	1.1
Uzņēmumi	18.7	18.7	0.08	18.6	0.7
Kopā	49.2	49.2	0.20	48.9	1.7

Lielākās no kopējām kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksām bija kredītiestādēm un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoram Latvijas Bankai, bet uzņēmumiem tās bija par 11.8 milj. eiro jeb 1.6 reizes mazākas. Viena kredīta pārveduma sabiedrības izmaksas Latvijā 2014. gadā bija 48.9 centi, bet šāda nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas – 1.7 centi. Šo rādītāju aprēķinam Latvijas Banka izmantoja kredīta pārvedumu novērtējumu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs (100.5 milj. neliela apjoma kredīta pārvedumu par kopējo summu 2.8 mljrd. eiro).

5. KOPĒJĀS MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU SABIEDRĪBAS IZMAKSAS

Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas ir izmaksas, kas tieši saistītas ar maksāšanas līdzekļu izveidi, lai sabiedrībai, galvenokārt privātpersonām, nodrošinātu iespēju veikt maksājumus mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs, tāpēc, lai vērtētu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas, būtiski noteikt to maksājumu kopumu, uz kuriem šīs izmaksas attiecas, – privātpersonu maksājumus mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs.

Saskaņā ar šo novērtējumu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs 2014. gadā kopā tika veikti 900.7 milj. maksājumu 10.3 mljrd. eiro apjomā (sk. 10. tabulu). No tiem visvairāk bija maksājumu ar skaidro naudu (69.8% skaita ziņā un 43.5% apjoma ziņā). Norēķinoties par preču pirkumiem, no visiem maksāšanas līdzekļiem skaidrā nauda tika izmantota 76.1% maksājumu, savukārt, norēķinoties par pakalpojumiem, 52.6% no kopējā par pakalpojumiem veikto maksājumu skaita tika izmantota bezskaidrā nauda.

10. tabula

Maksāšanas līdzekļu skaits un apjoms (2014. gada dati)

Maksāšanas līdzeklis	Maksājumu skaits (milj.)	Kopējā maksājumu skaita struktūra (%)	Vidējais maksājumu skaits uz vienu iedzīvotāju	Apjoms (milj. eiro)	Kopējā maksājumu apjoma struktūra (%)	Vidējais maksājuma apjoms (eiro)
Skaidrā nauda	628.5	69.8	317.0	4 492.8	43.5	7.1
Maksājumi ar karti	171.7	19.1	87.0	2 968.1	28.8	17.3
ar debetkartēm	162.4	94.6	82.0	2 784.1	93.8	17.1
ar kredītkartēm	9.3	5.4	5.0	184.0	6.2	19.8
Kredīta pārvedumi	100.5	11.2	51.0	2 858.3	27.7	28.4
Kopā	900.7	100.0	455.0	10 319.2	100.0	11.5

Latvijā 2014. gada beigās bija 1 986 096 iedzīvotāji. Saskaņā ar aptaujas datiem 2014. gadā katrs iedzīvotājs bija veicis 317 maksājumu ar skaidro naudu, 87 maksājumus ar karti un 51 kredīta pārvedumu (kopā 455 maksājumus). Vislielākais viena maksājuma vidējais apjoms bija kredīta pārvedumiem (28.40 eiro), vidējais – maksājumiem ar karti (17.3 eiro) un vismazākais – maksājumiem ar skaidro naudu (7.1 eiro).

Kopējās šādu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas Latvijā 2014. gadā bija 206.3 milj. eiro jeb 0.86% no IKP. No tām kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru izmaksas bija 111.0 milj. eiro, bet uzņēmumu sabiedrības izmaksas – 95.3 milj. eiro (sk. 11. tabulu).

11. tabula

Kopējās starpnieku izmaksas maksāšanas līdzekļu dalījumā (2014. gada dati)

Iesaistītā puse un maksāšanas līdzekļi	Privātās izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Kopējo sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Sabiedrības izmaksas (% no IKP)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
Kredītiestāžu sistēma un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori	111.0	111.0	53.8	0.46	60.0	3.3
Skaidrā nauda	40.6	40.6	36.6	0.17	6.5	0.9
Maksājumi ar karti	39.9	39.9	35.9	0.17	23.2	1.3
Kredīta pārvedumi	30.5	30.5	27.5	0.13	30.3	1.1
Uzņēmumi	123.2	95.3	46.2	0.40	36.8	2.5
Skaidrā nauda	68.6	62.4	65.5	0.26	9.9	1.4
Maksājumi ar karti	35.9	14.2	14.9	0.06	8.3	0.5
Kredīta pārvedumi	18.7	18.7	19.6	0.08	18.6	0.7
Kopā	234.2	206.3	100.0	0.86		

Vislielākās bija ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas – 103.0 milj. eiro (sk. 12. tabulu). Skaidrās naudas maksājumu skaits 2014. gadā bija ievērojami lielāks nekā bezskaidrās naudas maksājumu skaits, tādējādi kopējās sabiedrības izmaksas skaidrajai naudai arī bija lielākas, bet viena maksājuma sabiedrības izmaksas bija krasi mazākas nekā karšu maksājumiem un kredīta pārvedumiem.

Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora sabiedrības izmaksas maksājumiem ar skaidro naudu un maksājumiem ar karti bija līdzīgas, bet kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija tikai nedaudz mazākas. Arī lielākās uzņēmumu sabiedrības izmaksas bija saistītas ar maksājumiem ar skaidro naudu, bet ar karti veikto maksājumu un kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija būtiski mazākas.

Lielākās viena maksājuma sabiedrības izmaksas bija kredīta pārvedumiem (48.9 centi), bet mazākās – ar skaidro naudu veiktajiem maksājumiem (16.4 centi). Savukārt lielākās nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas bija maksājumiem ar skaidro naudu (2.3 centi), mazākās – kredīta pārvedumiem (1.7 centi). Skaidrās naudas maksājumu vidējais apjoms bija mazāks nekā karšu maksājumiem un kredīta pārvedumiem.

12. tabula

Izmaksas maksāšanas līdzekļu dalījumā (2014. gada dati)

Maksāšanas līdzeklis	Privātās izmaksas (milj. eiro)	Sabiedrības izmaksas (milj. eiro)	Kopējo sabiedrības izmaksu struktūra (%)	Sabiedrības izmaksas (% no IKP)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (centos)	Nosacīta maksājuma viena eiro apjomā sabiedrības izmaksas (centos)
Skaidrā nauda	109.2	103.0	49.9	0.43	16.4	2.3
Maksājumi ar karti	75.8	54.1	26.2	0.22	31.5	1.8
Kredīta pārvedumi	49.2	49.2	23.8	0.20	48.9	1.7
Kopā	234.2	206.3	100.0	0.86		

2014. gadā kopējās viena iedzīvotāja veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija 104.40 eiro (maksājumiem ar skaidro naudu – 52.00 eiro, maksājumiem ar kartēm – 27.50 eiro, kredīta pārvedumiem – 25.00 eiro).

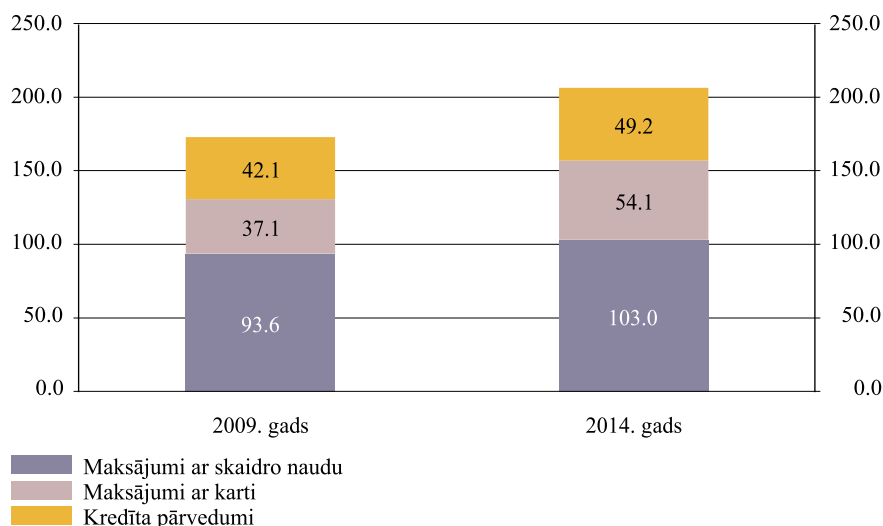
6. SALĪDZINĀJUMS AR 2009. GADA INFORMĀCIJU

Salīdzinājumā ar 2009. gadu visu aplūkoto maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas kopā 2014. gadā pieauga par 33.4 milj. eiro jeb 19.3% (sk. 5. att.).

5. attēls

Sabiedrības izmaksas maksāšanas līdzekļu dalījumā

(milj. eiro)

2014. gadā ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas veidoja 49.9% no visām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām. Salīdzinājumā ar 2009. gadu tās pieauga par 9.4 milj. eiro jeb 10.0%.

Sabiedrības izmaksu pieaugumu skaidrajai naudai galvenokārt noteica uzņēmumu skaidrās naudas sabiedrības izmaksu kāpums par 17.6 milj. eiro jeb 39.2%. Lielākais pieaugums (no 12.7 milj. eiro līdz 37.0 milj. eiro) uzņēmumiem bija par kases aparātu, kases sistēmu, termināļu un banknošu autentifikācijas iekārtu izmaksām, to iegādi vai nomu. Šo izmaksu kāpumu galvenokārt var attiecināt uz izdevumiem, kas uzņēmumiem bija 2014. gada sākumā saistībā ar eiro ieviešanas investīcijām, kā arī uz izmaksām, kas rodas, gan uzņēmumiem paplašinoties, gan tehnoloģijām un tautsaimniecībai kopumā attīstoties (saskaņā ar Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes interneta vietnes datiem kopējie mazumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījuma indeksi salīdzinājumā ar 2009. gadu ir palielinājušies).

Otrs svarīgs izdevumu postenis ir skaidrās naudas maksājuma apkalpošanas izmaksas, kas pieauga par 6.4% un veidoja nozīmīgu daļu (34.9%) no uzņēmumu maksājumu ar skaidro naudu sabiedrības izmaksām 2014. gadā. Šis izdevumu postenis aprēķināts, izmantojot maksājumam patērēto laiku un attiecīgo darba samaksas daļu. Saskaņā ar Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datiem salīdzinājumā ar 2009. gadu strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro augusi par 16%, tādējādi veicinot apkalpošanas izmaksu kāpumu.

Lielākā daļa kredītiestāžu izmaksu skaidrā naudā veikto maksājumu apkalpošanai bija mazāka nekā 2009. gadā. Kredītiestāžu sistēmas un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru skaidrās naudas sabiedrības izmaksas salīdzinājumā ar 2009. gadu saruka par 8.2 milj. eiro jeb 16.8%. Lielākais izmaksu samazinājums (par 7.4 milj. eiro jeb 23.6%) bija skaidrās naudas transportēšanai, izmaksām no bankomātiem un kasēm un skaidrās naudas iemaksām bankomātos un kasēs. Tas norāda, ka šī funkcija tika optimizēta. Samazinājās arī citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas (par 4.7 milj. eiro jeb 82.4%). Savukārt

klientu apkalpošanai 2014. gadā tērēts par 5.9 milj. eiro (5.1 reizes) vairāk nekā 2009. gadā.

Karšu maksājumi arī 2014. gadā bija visplašāk izmantotais bezskaidrās naudas maksāšanas līdzeklis. Salīdzinājumā ar 2009. gadu kopējās ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas pieauga par 45.7% (kāpums – 17.0 milj. eiro, t.sk. kredītiestāžu sistēmai – 9.6 milj. eiro un uzņēmumiem – 7.4 milj. eiro).

Sabiedrības izmaksu kāpumu uzņēmumiem galvenokārt noteica straujāks (134.3% jeb 3.7 milj. eiro) izdevumu pieaugums par dienas pārskatu drukāšanu un elektronisko maksājumu uzskaiti, t.sk. kases aparātu izmaksām un karšu termināļu izmaksām. Šīs izmaksas bija saistītas ar izdevumiem, kas uzņēmumiem radās sakarā ar eiro ieviešanu, kā arī paplašinoties un ieviešot jaunas tehnoloģijas. Otrs būtisks aspekts, kas noteica karšu maksājumu sabiedrības izmaksu kāpumu uzņēmumiem, bija izdevumu pieaugums par maksājumu apkalpošanu – darbinieku patērēto laiku un atbilstošo darba samaksas daļu (118.4% jeb 4.7 milj. eiro). Šis izmaksu kāpums bija saistīts ar to, ka 2014. gadā sabiedrība veica par 77.6 milj. jeb gandrīz divas reizes vairāk maksājumu ar karti nekā 2009. gadā, un tādējādi arī to apkalpošanai tika patērēts vairāk resursu (piemēram, darbinieku patērētais laiks un atbilstošā samaksa par darbu) nekā 2009. gadā. Kā jau minēts, saskaņā ar Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datiem strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro salīdzinājumā ar 2009. gadu pieauga par 16%.

Kredītiestāžu sistēmai sabiedrības izmaksas par karšu maksājumiem palielinājās par 31.7% (no 30.3 milj. eiro līdz 39.9 milj. eiro). Apjoma ziņā lielākais bija klientu apkalpošanas, t.sk. jaunu klientu piesaistīšanas, izmaksu kāpums (6.7 milj. eiro jeb 130%).

Salīdzinājumā ar 2009. gadu kopējās kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas palielinājās par 16.8% (kāpums – 7.1 milj. eiro, t.sk. uzņēmumiem – 6.2 milj. eiro un kredītiestāžu sistēmai – 0.9 milj. eiro).

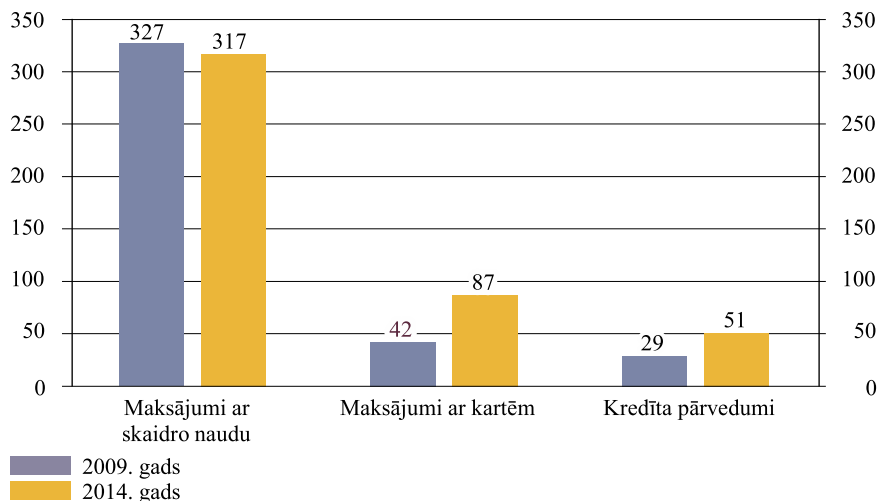
Uzņēmumu kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksu pieaugumu veicināja rēķinu sagatavošanas un nosūtīšanas un maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu izmaksu kāpums par 49.3%, ko savukārt veicināja kredīta pārvedumu skaita pieaugums par 54.9%, un tādējādi viena maksājuma sabiedrības izmaksas samazinājās par 3.6%.

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora sabiedrības izmaksas par kredīta pārvedumiem bija gandrīz nemainīgas, bet viena maksājuma sabiedrības izmaksas samazinājās par 33.5% (to ietekmēja maksājumu skaita pieaugums par 54.9%; sk. 6. att.).

Saskaņā ar apkopotajiem datiem katrs iedzīvotājs 2014. gadā vidēji bija veicis 455 maksājumus (par 57 maksājumiem jeb 14.3% vairāk nekā 2009. gadā). Katrs iedzīvotājs veicis par 10 maksājumiem (jeb 3%) ar skaidro naudu mazāk, par 45 maksājumiem ar karti (jeb 107.1%) vairāk un par 22 kredīta pārvedumiem (jeb 75.9%) vairāk nekā 2009. gadā; sk. 6. att.).

6. attēls

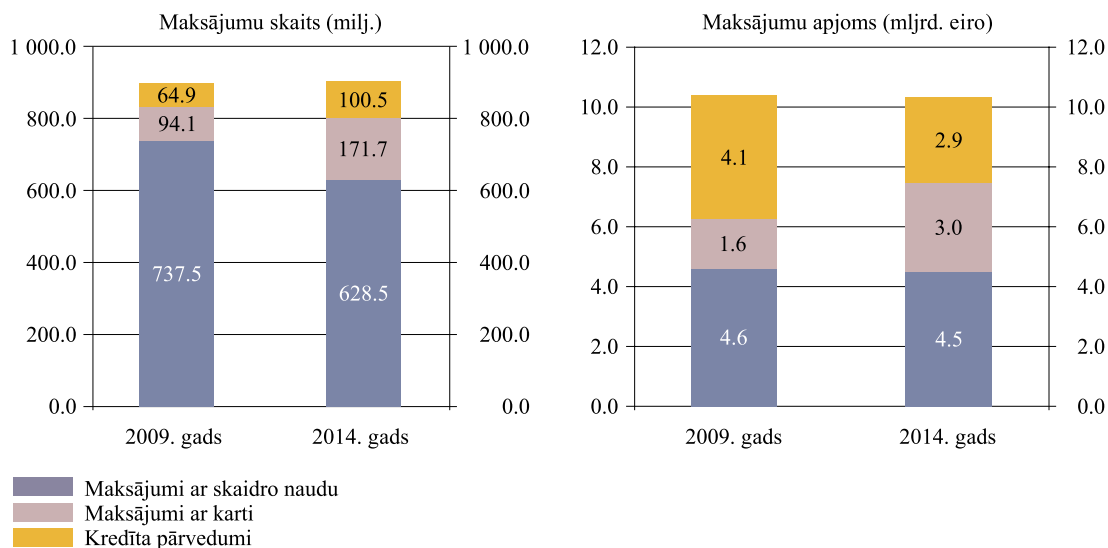
Vidējais maksājumu skaits uz vienu iedzīvotāju

Salīdzinājumā ar 2009. gada datiem ar skaidro naudu veikto maksājumu skaits 2014. gadā samazinājās par 14.8% un apjoms – par 2.6%, savukārt bezskaidrās naudas maksājumu skaits palielinājās par 71.2% un apjoms – par 1.2% (sk. 7. att.).

7. attēls

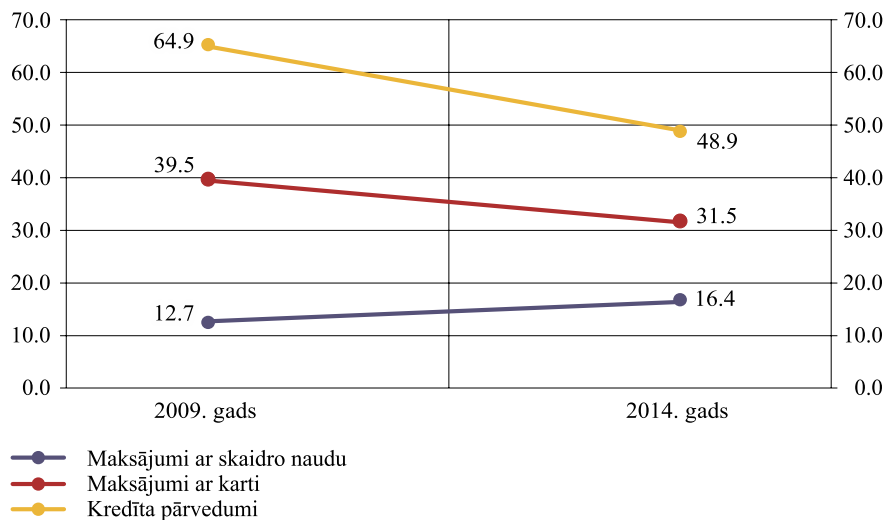
Maksājumu skaits un maksājumu apjoms

Salīdzinājumā ar 2009. gadu viena bezskaidrās naudas maksājuma sabiedrības izmaksas samazinājās kredīta pārvedumam par 24.6% jeb 15.9 centiem un maksājumam ar karti – par 20.2% jeb 8.0 centiem. Šāds viena bezskaidrās naudas maksājuma sabiedrības izmaksu sarukums saistīts ar to, ka, lai gan kopējās kredīta pārvedumu un maksājumu ar karti sabiedrības izmaksas pieauga attiecīgi par 16.8% un 45.7%, tomēr maksājumu skaits palielinājās būtiskāk – attiecīgi par 54.9% un 82.5% (sk. 8. att.).

8. attēls

Viena maksājuma sabiedrības izmaksas
(centos)

2014. gadā viena skaidrās naudas maksājuma sabiedrības izmaksas salīdzinājumā ar 2009. gadu pieauga par 29.1% jeb 3.7 centiem, jo skaidrās naudas maksājumu skaits samazinājās, bet skaidrās naudas sabiedrības izmaksas palielinājās par 10.0%.